

մաներով. մինչ հայք ցրուեալ են ընդարձակ երկրի մը վրայ, զանազան օտար ցեղերու մէջ: Բայց հայք արժանի են վարչական լաւագոյն դրութեան մը, որ ստուգիւ պիտի հաստատուի վերջապէս: (Թայմը կը վերջացնէ ակնարկելով Լորտ Տիւֆըրիսի դիւանապետական ճարտարութեան և համակրու կարողութեան, որք մեծապէս պիտի նպաստեն եղբ բազմապէս նպատակին իրականացման):

(Մասիս)

Կ. ՊՕԼՍԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Ազգային ժողովն այսօր ի նիստ գումարեցաւ Ղալաթիոյ եկեղեցին ընդ նախագահութեամբ Ս. Պատրիարք Զօր և առեւնապետութեամբ Յ. Մէրիէմ—Վուլի Էֆէնտի:

Ժամ 4-ին առեանը բացուեցաւ ի ներկայութեան 48 երեսփոխանաց: Նախորդ նիստերու ատենագրութեանց վաւերացումն յետաձգեցաւ ժամանակն ուշ լինելուն պատճառաւ:

Փափագեան Ստեփան Էֆէնտի հարցադրուեցաւ ըրաւ Պատրիարքարանէն ելած վիճակագրութիւններու վրայ, որոց մէջ Հայաբնակ գաւառաց բնակչաց թուոյն վրայ հակասութիւնը կը տեսնուին, և առաջարկեց որ Ս. Պատրիարք Հայրն համարաւորութիւն ընէ Հայրական խնդրոյն նկատմամբ:

Սոյն հարցապնդման և առաջարկութեան ի պատասխան Ս. Պատրիարքը ծանր անկարգութիւններ ըրաւ փափագեան Էֆէնտիի դէմ, նա ալ վշտանալով առաւ քաղց: Ս. Պատրիարքն յայտարարեց ժողովին թէ փափագեան Էֆէնտիի ըրած հարցապնդումն և առաջարկութիւնն ամբաստանութիւն են իրեն դէմ, և թէ ժողովին պարտքն էր իւր հրաժարականն ընդունիլ, և այլն, և այլն, և մեկնեցաւ ժողովէն:

Ասոր վրայ յուզմունք ելաւ ժողովին մէջ և երեսփոխանք մէկ ժամու չափ միմեանց հետ վիճելէ յետոյ, Ատենագրու Էֆէնտիին օրակարգին անցնել ուզեց, բայց ժամանակն անցած և երեսփոխանաց մեծ մասն հետգհեալ մեկնելու վրայ լինելով, առեանը փակեցաւ ժամ 5 3/4-ին:

(Մասիս)

ՄԻ ՅԱՒՈՎ ՊԱԿԱՍ

«Մասիս» լրագրում կարդում ենք հետեւեալը:

«Գաթնութեամբ կը ծանուցանեմք թէ կաթողիկոսական յանձնախումբն երէկ Ամեն. Տ. Մկրտիչ կաթողիկոսին տունն երթալով, իւր պատրաստած ծրագրին վրայ բանակեցաւ: Ն. Բարձր. Սրբապետութեան հետ:

«Այս բանակցութիւն չորս ժամ տեւեց, որոյ միջոցին երկուստեք եղած առարկութիւնք լիովին բացատրուելով՝ վերջապէս համաձայնութիւն զոյացաւ և Ս. կաթողիկոսն ընդունեց յանձնախմբին պատրաստած ծրագիրն:

«Յետ այնորիկ Յանձնախումբը Ս. կաթողիկոսին մայրաքաղաքէն մեկնելու գրոյցը մէջ բերելով՝ պզտուցեց Ն. Սրբապետութեան թէ մինչև խնդրոյն պաշտօնապէս աւարտուի, իւր ի մայրաքաղաքս ներկայութիւնը կարեւոր էր: Ն. Սրբապետութիւնն այս կէտի վրայ ալ համաձայնելով՝ յանձնախումբին անդամներն ի ճաշ հրաւիրեց, որոյ միջոցին փոխադարձ բաժանեցիկ առջարկուեցան Ս. կաթողիկոսին և յանձնախմբին անդամաց կողմէ: Յետոյ Ս. կաթողիկոսը բաժակ առաջարկեց փան կենաց Տ. Գեորգայ վեհ. կաթողիկոսի ամենայն հայոց և Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարքի հայոց Թուրքիոյ:

«Այսպէս յաջողութեամբ վերջացաւ յանձնախմբին բանակցութիւնը Ս. Տ. Մկրտիչ կաթողիկոսին հետ:»

Սորանից պարզ երևում է, որ կրիկիայի կաթողիկոսը միշտ պատրաստ է եղել խաղաղ կերպով զործը վերջացնել, եթէ միայն ազգային ժողովը ուշադրութիւն դարձնէր իր անելիքներին վրա: Յուսով ենք, որ այս օրինակը խրատ կը լինի ազգային ժողովին ոչինչ լուրջ ազգային հարց զանցառութեան մէջ չը լծողնելու համար:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԻՍԻԱՅԻՅ

Կ. Պոլիս, 17 հոկտեմբերի

Անցեալ նամակով փոքր ինչ հասկացողութիւն տուցի Ներսէս պատրիարքի ունեցած համոզմունքի վրա հայկական հարցի լուծման ներկայումս, բայց նորա հետ ունեցած այդ տեսակցութեան ժամանակ, ինչպէս ասեցի նախընթաց նամակում, շատ օրիշ հարցեր են շուտփոքանում: Այդ տեսակցութեան ժամանակ, պատրիարքը յայտնեց ինչ քմծիծաղ կերպով, թէ Ստեփան փափագեան անուն վատ արարածը ինչ վրա գանգատ է տուել ազգային ժողովի դատաստանական վարչութեան «Մշակի» մէջ իրան խայտառակելու համար: «Ուրեմն Ներկայումս անանք մասամբ հաւաք իր նպատակին, սրբազան», ասեց պ. Յարութիւն Բէշքէկեանը, որը ընկերակցեց ինչ պատրիարքի մօտ—«Նշագէտ» հարցրեց Ներսէսը: «Այնպէս, որ ձեր դէմ այսչափ վատութիւններ անող անեքն արարածին այնտեղ հարցրեց, որ նորա մէջ անգամ ամօթխածութեան և պատժանաւորութեան նշույլ երեւաց...» Ներսէսը ոչինչ չասեց, միայն փոքր ինչ խնդալու պէս ցոյց տուաւ իրան. յետոյ, քիչ պտուղ անելով, պատրիարքը ասեց. «Որչափ էլ իմ անձին գէմ վատ վարվող մարդիկ են եղել, ես նոցանից ոչ մէկին ինչ թշնամի չեմ նկատել, որովհետեւ ամենքին միշտ բարիքով եմ միայն պատասխանել. իսկ նոքա որոնք իմ դէմ յարձակվելով որչափ ինչ վնաս են բերած հայկական հարցին, դաւադրութիւններ կամ մատնութիւններ անելով, աղբակներով դատաւարանը ես խնդրած եմ միայն այն նախախնամութիւնից, որը եղել է սոսկ հայոց անտեր ազգի օգնականը...» Այս խօսքերը արտասանելիս պատրիարքը փոխեց իր պօզայի հանգստութիւնը և զօրավիզ դիրք առնելով, աջ ձեռքով ուժգին ժեստ արեց:

Ուրեմն սորանից կարողացանք նկատել, որ Ստեփան փափագեանը այն վատ մտղաներիցն էր, որի անունը միայն տալիս վրդովում էր մի այնպիսի ներդաժմիտ և վեհաճող մարդու ըզրգայմունքը, ինչպէս Ներսէսն է: Հազիւ կարողացայ մտադրութեան տալ այդ գարշելի և գետնաբարձ կակին, որ այսօր նորից կարգացի Ս. Սիսի մէջ և լսեցի ազգային ժողովի մէջ ներկայ գտնված մի արժանահաւատ մարդուց, այն սկանզալի մօտին, որ արեւ է Ստեփան փափագեանը, յարձակվելով պատրիարքի վրա իրան ներկայութեան ժամանակ, որից յետ երկայնամիտ Ներսէսը անգամ էլ կորցնելով համբերութիւնը, ստիպված է գտնվել «Ժողով ակնարկութիւններ» անել իր վատագոյն և ցեխտու հակառակորդի դէմ: Կարելի է արդեօք, որ Ներսէսը չը հիւանդանայ և չը հեռանայ Եւրօպա, երբ մի կողմից նորան ոչ մի կողմէ անգամ օգնութիւն անող չը կայ, իսկ միւս կողմից էլ փափագեանի նման բազմախնդիրները միշտ թըշնամութիւններ են անում և վիրաւորանք հարցնում պատրիարքի սրտին նորա համար միայն, որ այդպիսի բազմախնդիրներին համար պատրիարքը չէ կարողանում գտնել եղաւի և փաշալի պաշտօններ:

Երեւակցեցէք այս մարդու ինչ լինելը. մի քանի տարի առաջ նա շինում է այստեղի ուսումնարանի համար հայոց պատմութեան մի դասագիրք (էլ հասկացե՛ք թէ այստեղի ուսումնարաններին բանը որտեղ է հասել), դասագրքի մէջ նա գրում է եւ այն անցքը, ինչպէս Սարգիս եպիսկոպոս Զաւախանը թուրքերից Ներսէս կաթողիկոսին: Որովհետեւ Ստեփան փափագեանի լրբութիւնից վախճում է բոլոր ազգային ժողովը, իսկ նորա հետ միասին և կրթական վարչութիւնը, վասնորոյ փափագեանի դասագրքի առաջին տպագրութիւնը ձեռաց ցրվում է ուսումնարանների մէջ: Հերթը հասնում է երկրորդ տպագրութեան, ինչ էլ կարծում երկրորդ տպագրութիւնից էլ անհետանում է Սարգիս Զաւախանի անունը, իսկ փափագեանը այնչափ նամուս է գտնում աշխարհիս մէջ, որ ամեն

տեղ պարծենալով է առում Սարգիս Զաւախանից իր ստացած երկու հարիւր ոսկի կաշառի մասին: Գե՛հ քնն անէ այսպիսի մէկի հետ խեղճ Ներսէս պատրիարքը. նա էլ կաշառ տայ, էս հէնց շատ էլ ուզեց տալ նորա անկուշտ աչքը և պղծ սիրտը շահելու համար, բայց սրտեղից գտնէ փող նորա համար, երբ օտար խեղճ բազիրներին անգամ բացի սուրճ ոչինչ չունէ տալու:

Այս տեսակ սրկաներից են և Միացեալ ընկերութեան նախորդ տնօրէն ժողովի անդամները. մինչև հիմայ ես 40,000 լուրէւ հաշիւը չը ներկայացնելով այժմեան տնօրէն ժողովին, նորա արգելք են լինում ընկերութեան ընթացիկ գործերին և տեղեկագրին, հաշիւ ու նոր պրօգրամի յայտարարութեան: Այս նոր տեղեկագիրը, որ կը սկսվի տպագրվել, անմիջապէս նախորդ տնօրէն ժողովի հաշիւները տալուց յետ, շատ լաւ տպագրութիւն պիտի գործէ այստեղի և այդտեղի հայ հասարակութեան վրա, ինչպէս մի մեծ զօրումնս, որի մէջ գտնէ կարելի է տեսնել թէ ինչ է արել մինչև հիմայ Միացեալ ընկերութիւնը և ինչպէս պիտի գործէ այսուհետեւ: Մի քանի դիտողութիւններ արեցի այդ տպագրվելի տեղեկագրի մասին պ. Ս. Չեւրաքին, որը կատարեալ հաւանութիւն տալով, խոտապաւ իրագործել:

Նախորդ տնօրէն ժողովը, որի ներկայացուցիչներն են յայտնի անձինք, այն ազգաւորները, որոնց գովված ազգաւորութիւնը միայն այնչափ եղաւ, որ Հայաստանի որբերի վրա մի քանի հազար ոսկի նստեց, չունենալով էլ ուրիշ յենակէտ, սկսել են պարագայիլ հիմայ մի վարժապետական հարցով: Այստեղի լրագիրներին մէջ էլ այնչափ յանդգնութիւն ունեն, որ յայտնում են թէ այդ հարցը նոքա պաշտպանում են Մշակի «պրինցիպլ անունով»: Այնք հարցնէ սոցա թէ՛ ո՞վ իրանց իրաւունք տուաւ խօսել Մշակի պրինցիպլի կողմից... Ահա այսպէս են սոքա, այնչափ լիւր են, որ ոչինչ միջոցների առաջ յետ կանգնել չը գիտեն. մի կողմից «Սօսիւն» և «Գննիչ» ստորագրութեամբ գրում են այդտեղ «Մշակի» դէմ, իսկ միւս կողմից էլ, երբ այստեղի հասարակութեան մէջ իրանց վարկը ցելի մէջ է ընկած, ուղում են Մշակը իրանց վաճառ բանել: Կեցցէ եղուկտութիւն, որ բերեցին իրանց հետ այնչափ դժօնարարացիաներով կաթողիկոսութիւնից լուսաւորականութեան դիմելով...

«Journal d'Orient»-ը արդէն սկսել է իր գարմանքը յայտնել այստեղի հայերի ազգասիրութեան վրա. չը հասկանալով բոլորովին մի այսպիսի անտարբերութեան միասնաֆիկացիան այսչափ մի նեղ ազգային ճգնաժամի ժամանակ, խեղճ եւրօպացի սկսել է մի քանի պատուաւոր մարդիկներին համակ գրել, հարցնելով ամենայն անկեղծութեամբ թէ արդեօք անհաճոյ է Կ. Պոլսի ազգասէրներին, որ «Journal d'Orient»-ի խմբագրութիւնը այսչափ էնէրգիայով հայոց դատի պաշտպան է և կանգնում Եւրօպայի առաջ: Ահա այստեղ էլ հասաւ բանը, ուրեմն մի կողմից ուրախ եմ, որ իմ բոլոր գրածներս ճշմարտութիւնը կ. պոլսեցոյ ազգաւորութեան մասին, փորձով էք տեսնում: Նշելը չէ միթէ և այդ տեղի մի շատ չըջանկատ ազգային լրագրի կողմից, որը ուրիշներին քարոզ է կարգում թէ հայոց հարցով է հարկաւ, որ պարագայէլ, իսկ ինքը մինչև հիմայ եւ մի հատ ծակ կողակ էլ չէ ուղարկել հայոց հարցի միակ փաստաբան «Journal d'Orient»-ի խմբագրութեան: Լաւ առաջ կերթայ հայոց գործը երբ խմբագիրներն անգամ միայն նիստի ազգասիրութեամբ կը պարագայվեն...

Նոր ձեռքով ընկաւ Ֆրանսերէն լեզուով նոր տպագրված օսմանեան պատմութիւնը, որի մէջ հայոց նորագոյն շարժումներին շատ ընդարձակ տեղ է տրված: Արժանահաւատ մի անձ ինչ ասեց, որ այդ բարեբաղ պարտական երբ պ. Սիւ. Չեւրաքին, որի թելադրութեամբ է գրած հայոց մասին մեծահասարակ գրքի հեղինակ պ. vicomte de la Jonquière. Իսկ գրքի վերնագիրն է. Histoire de l'Empire Ottoman depuis ses origines jusqu'au traité de Berlin. Եթե խմբում է փարկում պ. Hachette-ի գրաժամաւորները: Այսպիսով հայոց մասին իւրաքանչիւր ազնիւ մարդ պիտի պաշանդ է անում, որչափ կարող է, միայն հայերն են, որոնց սիրտը միշտ քար է, միշտ անշարժ. թող կործանվեն այդպիսիները, որ գտնէ նոցա յուսով չապրեն մնացած հայերը...

Ուղարկում եմ ներփակեալ թայմսի մի մեծ և հետաքրքիր առաջնորդող յօդուածը հայոց մասին:

Գրիգոր Նիկողոսեան

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 հոկտեմբերի: Թող տուած է ընդունել արքունի հաշուով Անդրկովկասեան իգական ինստիտուտը երկրում ծառայած քաղաքական և գիտութեան պաշտօնականների աղջիկներին Հոկտեմբերի 19-ին էկսպէրաները անպայման վճռեցին արգելել հրէայ-տալմուդիստներին խմբէրների մանրամասնութիւնը աւանտիւրում և քաղաքներում: Լուր կայ որ Պետական խորհուրդը վճռեց ցածացնել յետգնողական վճարումները հաւասարապէս ամբողջ պետութեան մէջ: Հոկտեմբերի 29-ին սենատի մէջ նշանակված է Միսակի նահանգապետի իր պաշտօնի մէջ արած գեղծութիւնների քննութեան գործը: Լուր կայ որ դիտաւորութիւն կայ նշանակել սենատային ընկերակցութեան գործի երկրի մէջ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 հոկտեմբերի: Հոկտեմբերի 20-ին Մոսկվայում բացված է պետական հիմնարկութիւնների (?) ներկայացուցիչների ժողովը: «Порядок» լրագրի հեղադրին նայելով, խորհում էր դիտաւորութիւն կայ տնտեսագիտական ինստիտուտի տեղ բանալ աւելի մի գործնական դրպրոց, այն է բազմաբուսական դպրոց, հանքարանական բաժնով: Խորհում է բացվում է հանքարանների փոխարարձ կրկնութի բանկ: Միսակոսի յանձնաժողովը որոշեց պահպանել բանկէյօրի սխաւում մի քանի աննշան փոփոխութիւններով: Միսակոսի պետացիաների պարագայինը ազատ է մնում:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 23 հոկտեմբերի: Խորհրդակցական ատենադ իրաւ այն եզրակացութեանը, որ վարչական ձեռով աքսորվածներից շատերին, նրանց կրկնաբաժանակեց պատրու աչքի առաջ ունենալով կարելի է անպարտ ազատել: Բարձրագոյն թող տուած է հսկողութեան տակ գտնված անձանց, որոնց վիճակը արժանի է թեթեւացնելու, ազատել: Էկսպէրաները հոկտեմբերի 22-ին վճռեցին. գէմաւորների աշխատանքներին, խմբէրների գործում, ակցիյի պաշտօնականներին թող տալ մանսկիցել, խաղաղութիւններին չը ձանաչել: Նահանգապետական բողոքները խմբէրների գործում համարել անտօր երկայններ: «Новое Время» լրագրի հարցով է. կրկնութեան յանձնաժողովը առաջարկում է վերաբնակ ձանապարհների կանոնադրութիւնները, որոնք պահանջում են աւելորդ վճարներ ապահովութեամբ, յատկացնելով նրանց պետական վարչութեանը, միայն ընկերութիւնը ընդհանուր վարչութեան տակ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 հոկտեմբերի: «Новое Время» լրագրի հարցով է որպէս լուր, որ Տրիգոնի գործը նշանակված է նոյնիսկ երկրորդ կէսին: մեղադրվածները 22 են: Նշանակելի առաջին կէսին նշանակված է Էնդէկարպի և ուրիշների գործը փող փառնելու առիթով — Չինեւորական յանձնաժողովը հոկտեմբերի 23-ին գլխուրական միտնտրութեան իշխանութեան ապակնարանացման հարցում եկան այն եզրակացութեան, որ հարկաւոր է չըջանների և կորպուսների գլխուրդներին մեծ ինքնուրոյնութիւններ շնորհել: Ֆիլօսոֆիայի առաջին ատենադ համար ժամանակաւորապէս արգելված է խաղողի մուտքը Սև ծովի միջով:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 23 հոկտեմբերի: Պետական բանկի 50% տոմսով առաջին շրջանի արժէ 95 ռ. 25 կ., երկրորդ 92 ռ. 12 կ., երրորդ 93 ռ. 50 կ., չորրորդ 92 ռ.: Ներքին առաջին 50% փոխառութեան տոմսով արժէ 220 ռ. 50 կ., երկրորդ 215 ռ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսով արժէ 90 ռ. 37 կ., երկրորդ 90 ռ. 37 կ., երրորդ 90 ռ. 37 կ., ոսկի 7 ռ. 67 կ.: Լուսաւ 1 ռ. Լոնդոնի վրա արժէ 25,69 պէնս, Ամստերդամի վրա արժէ 129,50 պէնս, ուսուց 100 ռ. փարկի վրա 271 փրանկ:

Խմբագիր—հրատարակող ԳԻՒԳՈՐ ԱՐԴՐՈՒՆԻ